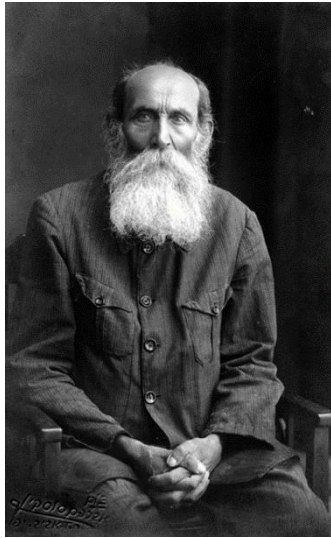

א.ד. גורדון, 'עם אדם' (1920)

"איפה הם האידיאלים האנושיים, שאינם קודם כל אידיאלים
לאומיים? ביחוד איה איפה היא העבודה האנושית שאינה קודם כל
עבודה לאומית?"

כללו של דבר: באין עם-אדם אין אדם-אדם, אין יחיד-אדם; ומי
כמונו, בני ישראל, צריך לעמוד על זה? אנחנו הודענו ראשונה
כי האדם נברא בצלם אלהים, אנחנו צריכים ללכת הלאה
ולאמור: העם צריך להיברא בצלם אלהים. ולא מפני שאנחנו
טובים מאחרים, כי אם מפני שאנחנו נשאנו וסבלנו את כל מה
שתובע את זה על כתפינו. במחיר ייסורינו, שאין דוגמתם
בעולם, קנינו את הזכות להיות הראשונים ביצירה הזאת, ובכוח
ייסורינו נמצא את הכוח ליצירה הזאת. מכל מיני אשפה עושים
גז מאיר, – ואנחנו מכל מיני פורענויות וייסורי גיהנום עשינו אור
גנוז, ואותו נביא לידי גילוי ביצירת עם-אדם, עם בצלם אלהים.

כך היא התביעה. בכל אגדותינו, בכל ספרותנו העתיקה,
מדובר על האור הגנוז, הוא ישנו. לולא הוא לא היינו מתקיימים
קרוב לאלפיים שנה בתוך ייסורי הגיהנום של הגלות.

כך היא דרך תחייתנו וגאולתנו. דרך אחרת אין לנו. לו אפילו רצינו ללכת בדרך בעלי
האגרוף, הלא כוח אגרוף אין לנו. כוחנו – ברוח, אבל לא ברוח ערטילאית, כי אם ברוח חיים
עובדת ויוצרת. בכוח היצירה והתרבות נשוב לתחייה, ובכוח היצירה והתרבות נשיב לנו את
ארצנו. לא בחדש לאומים, כי אם בכוח עצמנו, בהתחדשות עצמותנו על ידי הארץ
ובהתחדשות הארץ על ידי עצמותנו.

'לביור ההבדל בין היהדות לנצרות', כתבים ג', עמ' 210:

היחיד הממשי החי רוצה לדלג על האומה החיה ישר לתוך האנושות המופשטת,
ולכאורה הדבר קל מאוד לעשותו, אבל כאן מתגלה סתירה בין היחיד לבין הכלל, בעצם בין
צמצומו הממשי של היחיד לבין התפשטותו המפשטת של הכלל. מתגלה תהום, שאין
למלאותה, אם כי לכאורה ממלאים וממלאים. הדבר ברור: הדילוג הזה על האומה הוא
החסרת חוליה בהשתלשלות החיים. חסרה חוליה משתי בחינות:

חסרה חוליה בין היחיד הממשי לבין הכלל הממשי, לבין האנושות הממשית, בעצם לבין
כל הטבע הממשי; וחסרה חוליה בין הממשי החי לבין מה שאינו ממשי, אבל אינו בשום
פנים מושג מפשט. הדלוג הזה, חוסר החוליה הזה אומר, כי חשבון האומה לא ברור, לא ברור,
מה האומה ליחיד ולאדם בכלל ומה מקומה בחיים האנושיים.

זאב ז'בוטינסקי

"המושג העברי של הצדק החברתי הוא רחב כרוחב החיים עצמם, ולא יתגשם בחיים אלא בידיים עבריות על אדמת ה'מעבדה' העברית. על כן, עתה בונה ישראל את המעבדה הזאת."

המהות היסודית של נשמת ישראל היא התשוקה ליושר חברתי. עוד לפני דור הנביאים, מראשית היוולדה, בחלומותיה ובאגדותיה הראשונות, הביעה הנשמה הזאת געגועי נצח לתיקונו של עולם. מימי ילדותו ועד הנה אף פעם לא השלים הרוח העברי עם 'המצב הקיים'. בנה לו מדינה ותיקן דינים; את דין 'השבת' ואת דין ה'פאה' - זרע שממנו, עם מהלך הזמן, צמחה ונתפתחה כל אותה שיטת החוקים המגינה בימינו על זכויות הפועל העובד והאביון המחוסר עבודה. ולא די בזה, גם את חזון ה'יובל', רעיון של מהפכה סוציאלית החוזרת בכל דור ודור, רעיון עמוק ונשגב שאת כל ערכו יבינו רק בניו. והקים נביא אחרי נביא, ושני עקרונות לתורת כולם:

שחרור החברה מחרפת הרעב והדלות, והאמונה ב'משיח' - לאמור, ב'תור הזהב' שאיננו בעבר (כאשר האמינו בני יפת - יוון ורומא) אלא בעתיד, ואתה בן-אדם, אתה תהיה בונהו.

אין כישראל באומות העולם, אין כמוהו שעד לתחתית תהומות מצפונו הנהו חדור אותו צמא ליושר חברתי. אבל אין לו בית שייצר בו חברה כפי רוחו, חברה 'בצלמו ובדמותו' של אותו המצפון המיוחד. העם שנבחר לתפקיד נושא האמת הסוציאלית הריהו נע ונד המטיף את רעיונו רק באוזני נכרים, מטיף בעל פה ולא על ידי דוגמה, כי אין לו 'מעבדה' שבה יבנה וישפר ויסיים את ציבורו הלאומי, ציבור מופת לכל העמים.

המושג העברי של הצדק הסוציאלי הוא מורכב ועשיר גוונים; לפי המושג הזה, כל אדם הוא מלך המולך תחת גפנו ותאנתו, לא עבד הנכנע למפקדו, עבד שגם לחמו וגם תלבושתו הם קנין החברה ולא קנינו הוא. המושג העברי כולל ומקדש גם רכוש פרטי וגם מרות הציבור על הרכוש הזה - התחרות ושוויון, משטר צדק מתמיד יחד עם חובת ה'יובל', חובת המהפכה בכל דור ודור לשם משטר עוד יותר צדקני. המושג העברי של הצדק החברתי הוא רחב כרוחב החיים עצמם, ולא יתגשם בחיים אלא בידיים עבריות על אדמת ה'מעבדה' העברית. על כן, עתה בונה ישראל את המעבדה הזאת.

הדור העברי הזה ישרת את שירותו לגאולת החברה העולמית, בצורה זו, אך זו ורק זו, יבנה את מדינת ישראל.

מתוך מכתב אל ועידת הסתדרות העובדים הלאומית, ירושלים (פאריס, 9 באפריל 1934)

דוד בן גוריון

"מדינת ישראל תיבחן לא בעושר, לא בצבא ולא בטכניקה, אלא
בדמותה המוסרית ובערכיה האנושיים."

פעולתה של מדינת ישראל לא תודרך על ידי שיקולים משקיים ומדיניים בלבד, לא נהיה נאמנים לעצמנו אם נתעלם מהמורשה המוסרית הגדולה שהנחילו לנו נביאינו וגדולי החכמים והמורים שבימינו. במפעל העבודה שהולך ומוקם בישראל, ובשורה הראשונה במפעל ההתיישבות העובדת, גלום חזון חברתי ואנושי של אחווה אנושית, צדק חברתי וחירות האדם היוצר. ועל המדינה לטפח ערכים אלה בכוחה המוסרי והחומרי. לא על חשבון בנין הארץ וקליטת העליה – אין דילמה כזו, כי ערכים אלה אינם פוגעים באפשרויות הבנין והקליטה, אלא להפך. אבל הטיפוח

של הערכים מחויב לא רק בגלל שהם מסייעים לבנין המשק וקליטת העליה – אלא גם לשמם, כמטרה לעצמם, אשר הם ערכי המוסר הנבואי, באשר הם דרך וחזון לאחרית הימים, ובאשר הם יעצבו את דמות אומה הראויה למסורתה המפוארת בעבר ולכיסופי הגאולה בעתיד.

מדינת ישראל תיבחן לא בעושר, לא בצבא ולא בטכניקה, אלא בדמותה המוסרית ובערכיה האנושיים. אנחנו צריכים אמנם, לעשות עוד מאמץ גדול וממושך, למען נהיה, לכל הפחות, ככל הגויים. ולהיות 'ככל הגויים' כלומר עם נורמלי, בריא, בן חורין ועצמאי – זה לא דבר של מה בכך. עם הקמת המדינה הבטחנו התנאי העיקרי למילוי שאיפה זו. אולם, מותר לכל אחד מאתנו להיות 'שובינסט' כדי להאמין שלא די להיות סתם ככל הגויים. מותר לנו לשאוף לקיים דברי הנביא 'ואתנך לברית עם לאור גויים'. שום עם, עד כמה שאנו מכירים בהיסטוריה, לא סבל כל כך, לא נאבק כל כך, ולא שילם מחיר רב כל כך, משך מאות שנים, על ייחודו, כעם היהודי. אין ספק שיש סיבה עמוקה ומקור לא אכזב לתופעה היסטורית זו.

אנחנו מהעמים המעטים בעולם, אשר הטבענו חותמנו על חלק גדול של התרבות האנושית: על התרבות של העמים הנוצרים והמוסלמים. משך הרבה דורות היינו העם היחיד שהאמין בחזון אחרית הימים. לא יתכן, אפוא, שחזון אשר בו האמינו, לו ציפו, קיוו וחיכו דורות רבים, יכזיב דווקא עכשיו עם קום הפלא הגדול: מדינת ישראל.

נחמן סירקין

"מרגיש הוא ביעודו לפעול צדק ולבשר אמת. מהטרגדיה ההיסטורית שלו יוצאת לו תעודה היסטורית נעלה. הוא יגאל את העולם שצלב אותו. ישראל ישוב ויהיה בחיר העמים!"

מן אברהם אבינו, איש המופת התנ"כי, שהתורה הכתירה אותו במאמר: "כי ידעתיו למען יצוה את ביתו לעשות צדקה ומשפט", ועד ל"ו הצדיקים הלגנדריים שבכל דור ודור, אנשי המופת – מוסריותם היא בתכלית השלימות. בכל דמויות הגיבורים של הגזע היהודי וההיסטוריה היהודית – ישעיהו, ירמיהו, מיכה, הושע, יהודה הלוי, שפינוזה, ועד להיינה, מארכס, לאסאל וקס, היתה שאיפה קנאית אחת: לעצב מחדש את החיים בהתאם לאידיאל העליון של שלימות מוסרית, מהפכה סוציאלית והתחדשות סוציאלית.

כאשר ביקש הנוכרי את הלל הזקן, שילמד אותו את כל התורה כולה על רגל אחת – כלומר: את תמצית היהדות, את הקניין המרכזי של הלאומיות העברית, ענה לו: "ואהבת לרעך כמוך", הראה לו על הקניין היותר אוניברסלי ואנושי-כללי, שכל בני אדם יוכלו להודות בו. וגם נשמתו של ר' עקיבא, שאף היה לרגל התנאים ההיסטוריים ראש התלמודיים והמתנגדים לאוניברסליות של היהדות, יצאה ב"אחד", כפי שמספרת האגדה, כלומר: תמציתה של היהדות הייתה גם כן אצלו קניין אוניברסלי, אחדות הבורא בעולם.

היהודים היו העם המפורד והסותר שבהיסטוריה, עתה יהיו העם המהפכני שבעולם. הם היו הנכנע והמדוכך שבעמים, יהיו נא לגאה ולאמיץ שבהם. ממצוקתם ישאבו את עלויות המוסרי, מענות קיומם – מתן דמות עליון לחייהם. קטן, כעור, משועבד, ירוד ואכזרי הוא היהודי כשאינו הוא זוכר את עצמיותו הגדולה, אלא הוא מתכחש לה. גדול, יפה, מוסרי וסוציאלי הוא, בשעה שהוא שב אל עצמו ומכיר באני שלו. לגיבור שנפלה עליו תרדמה, הקם מעמק צוקה ואפלה, מזדקף והנה גבוה הוא לאין שיעור, משול ישראל. פניו מוקפים קרני הוד מצער העולם אשר חזה מבשרו. מרגיש הוא ביעודו לפעול צדק ולבשר אמת. מהטרגדיה ההיסטורית שלו יוצאת לו תעודה היסטורית נעלה. הוא יגאל את העולם שצלב אותו. ישראל ישוב ויהיה בחיר העמים!

מנחם בגין

"צדק צדק תרדוף' – צו עליון זה יקבע את יחסינו בין איש לחברו..."

ובמדינתנו פנימה יהיה הצדק השליט העליון, השליט גם על שליטיה – בל תהיה רודנות. יהיו נושאי המשרה – משרתי החברה ולא רודיה. בל תהיה טפילות. בל יהיה ניצול. בל יהיה בביתנו איש – אזרח או גר – רעב ללחם, חסר קורת גג, חשוך בגד או נטול השכלה אשונית'. וזכרת כי גר היית בארץ מצרים' – צו עילאי זה יקבע את יחסינו אל שכנינו. 'צדק צדק תרדוף' – צו עליון זה יקבע את יחסינו בין איש לחברו.

"המדינה הסומכת", המדינה בה החירות והצדק צועדים יחדיו, אינה מעבידה את אזרחיה... היא סומכת עליהם, על יוזמתם, על תבונתם, על יושרם, על כושר היצירה שלהם. אך היא אינה מפקירה את אזרחיה, היא סומכת אותם. היא דואגת לכך שכל אזרח ותושב, הכשר לעבודה, יקבלנה; שכל העובד יזכה כפרי עבודתו, בקיום הוגן לו ולבני ביתו; ושכל מי שאינו אשם בביטולו מן העבודה, וכל מי שאינו מסוגל לעבוד, לא יושלך ולא ייפול.

מדינת האחריות החברתית לא תסכים ולא תרשה להפקיר את האדם באשר הוא אדם. היא לא תסכים לומר לאדם: חרות לרעוב או למות מתחת לגשר, או לראות ילדים יחפים מסתובבים ברחוב ללא השכלה, או בני משפחה שאין להם קיום בכבוד, מדינת האחריות החברתית מקבלת על עצמה את הדאגה לכך שלא יהיה בה תושב אחד חסר קורת גג, רעב ללחם, נטול השכלה וחסר מלבוש.

דורון אלמוג

"עוצמתה של החברה האנושית לעולם תבחן בעוצמתן של החוליות החלשות..."

אבקש שטקס זה להענקת פרס ישראל התשע"ו, יהיה תחילתו של מסע לתיקון עולם, להפיכתה של החברה בישראל לחברה סובלנית יותר, מכילה יותר. צעד קטן למקום הנשגב של חברת מופת.

פרס ישראל הוא הצדעה ליחידי סגולה נבחרים. חברי וחברותי לקבלת הפרס מהווים מופת אישי של מצויינות, שקדנות וכישרון. כל אחד ממקבלי הפרס הוא מקור השראה להצטיינות וחינוך בני נוער רבים. בערב הזה מדינת ישראל מניפה גבוה גבוה שני דגלים חינוכיים חשובים. דגל המצויינות האישית ודגל המצויינות החברתית.

הון אנושי לבדו לא יוצר חברת מופת. לשם כך צריך ליצור הון חברתי המבוסס על ערכות הדדיות ואהבת אדם המוקרנת בכל מקום. בגני הילדים, בכתי הספר, באוניברסיטאות, במגזר הציבורי, במגזר העסקי ובין נבחרים העם. כי על שנאת חינום חרב הבית ורק בכוחה של האהבה להעניק תקווה.

עוצמתה של החברה האנושית לעולם תבחן בעוצמתן של החוליות החלשות. ככל שנדע להעניק יותר תקווה לחלשים בקרבנו, למשפחות שחרב עליהן עולמן, לנכים, לפצועים, לנזקקים, לקשי היום, כך נהיה חברה חזקה יותר, סוליידרית יותר. וככל שהרקמה האנושית תהיה חזקה יותר, כך תגדל גם הערכות הדדית והעוצמה הפנימית להתמודד עם כל משבר ואתגר.

"עולם חסד ייבנה." חיזוק החוליות החלשות הוא הצעד הראשון במסענו לתיקון עולם חברתי. ביום שבו החלשים ביותר בחברה, יהפכו לעמוד הענן המוסרי שלנו, המנחה אותנו לפחות אגו, ליותר נתינה, ליותר התנדבות, ליותר עשייה למען הזולת, ליותר אהבה ללא תנאי, למען החלש והשונה, באותו היום נהיה אנשים טובים יותר וחברה טובה יותר. באותו היום נחזק את עצמאותנו ונהיה ראויים יותר להיקרא – חברת מופת.

מתוך נאומו של דורון אלמוג, חתן פרס ישראל לשנת תשע"ו (2016)